

Historisch Museum aangeboden aan zijn oudste zoon Otto. Aanbevolen voor de schoolbibliotheek.

Ineke Veldhuis-Meester

OORZAAK EN GEVOLG

Stewart Ross, *Het conflict tussen Israël en de Arabische wereld, en Opkomst van Japan en omringende landen* (twee delen in de reeks *Oorzaak & Gevolg*; Ars Scribendi, Harmelen 1997), 76/77 blz., prijs per deel f29,50.

Uitgeverij Ars Scribendi bracht onlangs een nieuwe reeks uitgaven onder de titel '*Oorzaak & Gevolg*' op de markt. In tegenstelling tot andere reeksen van Ars Scribendi gaat het nu eens niet over mysterieuze oude beschavingen, ontdekkingstochten, imposante steden en dito personen, maar om belangwekkende actuele politieke ontwikkelingen. Zo gaat deze reeks naast de hieronder besproken delen in op onderwerpen als: het einde van de apartheid, de val van het communisme in Oost-Europa en de oorlog in Vietnam. Ook de Tweede Wereldoorlog is merkwaardig genoeg onderdeel van de reeks.

Het gebruikelijke recept van de Ars Scribendi-producties is in deze nieuwe uitgavenreeks goed te herkennen. Dat heeft ingrediënten als: hard-cover, ruime illustraties, een voor jonge lezers geschreven, heldere tekst die in korte partjes wordt opgediend, en illustratieve teksten in de marge. Het hele recept komt uit Engeland en is daar - zoals elke bezoeker van Britse boekhandels en museum-shops weet - al jarenlang een succesvolle formule.

De auteur Stewart Ross doceerde geschiedenis in Canterbury en schreef tientallen populaire boeken. Naar mijn idee slagen de boeken in hun opzet om de jeugdige lezer in kort bestek een goed idee te geven van recente politieke ontwikkelingen. In het deel over Israël en de Arabieren komen kernachtig aan bod de problematiek van één land en twee volkeren. Nadruk ligt op de 'knallige' manier waarop Engeland na de Eerste Wereldoorlog als een zwakke politieagent Palestina bestuurd. Voorts komen de Holocaust aan de orde, het verdeelingsplan van 1947, de vier oorlogen tussen 1948 en 1973, interventies van de USA en de USSR, het falen van de UNO, de ellende van de Palestijnen en Libanon, de macht van de olie, Camp David en tenslotte nog snel de Oslo-akkoorden en de moord op premier Rabin. Helaas ontbreekt een conclusie.

Ook het deel over Japan is vlot geschreven en trefzeker gellustreerd. In dit deel valt veel nadruk op de spectaculaire economische ontwikkeling en de gevolgen daarvan voor het leven van de Japanners. Puntsgewijs en overzichtelijk somt Stewart de oorzaken en de gevolgen op van de politieke en economische ontwikkelingen. Urbanisatie en import van westerse waarden leidden tot ondermijning

van de traditionele manier van leven. De scheiding tussen Oost en West uit de tijd van de Koude Oorlog heeft volgens de auteur plaatsgemaakt voor een verdeling in drie machtsblokken: Europa (inclusief Rusland), USA (inclusief Latijns-Amerika) en het Verre Oosten (met India). De lezer kan in vogelvlucht scheren over de modernisering van Japan sinds de Meiji-restauratie, de agressie richting Mandsjoerije en China, Tweede Wereldoorlog, nederlaag en wedergeboorte en 'het Japanse wonder'. Korte aandacht is er voor de hedendaagse Japanse samenleving en de internationale positie van Japan. Vervolgens komen de 'Kleine Tijgers' aan bod: Singapore, Hong Kong, Zuid-Korea, Taiwan en Maleisië. Die hebben met elkaar een hoog investeringsniveau gemeen in industrie, arbeidskrachten en infrastructuur. Tenslotte wordt het China van Deng Xiao-ping aangestipt.

Het spreekt vanzelf dat behandeling van zo veel landen in zo'n beknopt bestek leidt tot oppervlakkigheid. Bovendien zijn er tekenen van haast te bespeuren in de vertaling. Anders kan ik niet verklaren waarom het bekende Veiligheidsverdrag tussen Japan en de Verenigde Staten uit 1951 staat beschreven als 'de (sic) Security Treaty'. Ook de nationalistische bewegingen uit de jaren twintig leren wij alleen maar via de Engelse namen kennen. De grootste vertaalblunder trof ik aan in het boek over Israël: Theodor Herzl wordt tot tweemaal toe 'een joodse man uit Australië' (in plaats van Oostenrijk) genoemd! Nog wel meer onjuistheden ontsieren de tekst. Zo werd niet de Amerikaanse ambassade in Irak, doch die in Iran in 1979 belegerd. Ondanks deze missers acht ik de boekjes vanwege hun directheid, beknoptheid en systematiek zeer goed bruikbaar voor de bovenbouw-leerlingen. Een verantwoorde aanwinst voor de schoolbibliotheek.

Jan van Oudheusden

LESMATERIAAL

Jan Dijkman, Martien van Gastel, Jan van Oers, Gerard Persoon (red.), *Geschiedenis en identiteit in het Katholiek Voortgezet Onderwijs. Lesbrieven voor geschiedenis en staatsinrichting in de tweede fase van het voortgezet onderwijs* (Uitgeverij SLO, Enschede 1996), 500 blz., prijs f75,-.

In augustus 1995 namen de katholieke lerarenvereniging St. Bonaventura en het Algemeen Bureau Katholiek Onderwijs (ABKO) het initiatief tot de ontwikkeling van lesmateriaal voor het vak geschiedenis. Acht docenten gingen onder supervisie van het Instituut voor Leerplanontwikkeling SLO aan de slag. Het resultaat, dertien lesbrieven over de geschiedenis van christendom en katholicisme, is in januari 1997 in Utrecht gepresenteerd. De nadruk ligt op sociaal-culturele aspecten en de religieuze praktijk in het verleden.

Voor mij ligt een dikke map waarin de dertien lesbrieven als losbladig systeem (om het kopiëren te vergemakkelijken) zijn opgenomen. In een inleiding betogen Jan Dijkman (SLO) en Jan van Oers (ABKO) de bijzondere opdracht van de katholieke school om de jonge mensen levensbeschouwelijk te vormen. Dit lespakket kan impliciet bijdragen tot culturele vorming door aandacht te vra-

gen voor typisch katholieke onderwerpen, zo stellen zij. Religie is immers een integraal onderdeel van de cultuur. Er wordt aandacht gevraagd voor de plaats en waarde die de katholieken in het verleden toekenden aan hun geloof bij de invulling of zingeving van hun bestaan. De samenstellers hebben gekozen voor een methode die onderzoekend en zo zelfstandig mogelijk (leren) leren stimuleert, vanuit strenge vraagstellingen en met gebruikmaking van origineel bronnenmateriaal. Op die manier willen ze een 'eye-opener' bieden voor een jonge generatie scholieren die is opgegroeid in de seculiere maatschappij. Aan hen wordt gevraagd zich in te leven in het waardenpatroon van vorige generaties. Zo kunnen onze leerlingen aanvoelen welke betekenis het geloof in het (recente) verleden kon hebben.

Naar mijn idee zij de samenstellers uitstekend in hun opzet geslaagd. De docent-gebruiker kan een ruime keuze aan onderwerpen aantreffen waarmee hij zijn leerlingen - als op zichzelf staand uitstapje, dan wel als aanvulling op een behandeld thema - aan de slag kan laten gaan. de leerlingen kunnen zich verplaatsen in de positie van paus Pius XII en zijn houding tegenover de jodenvervolgging tijdens de Tweede Wereldoorlog. Of ze kunnen zich aan de hand van twee lesbrieven over de missie wijden aan de vraag: wat bezielde missionarissen om ver van huis en haard het Evangelie te gaan prediken onder de Papoea's? De dilemma's die zich bij de cultuurschok tussen missionarissen en Papoea's voordeden spreken zeker tot de verbeelding: hoe moest de pater omgaan met volksgebruiken als het opdienen van spermakoeken, het begraven van levende mensen en het koppen snellen? Die vraag is te veralgemeniseren tot: moeten wij onze westerse waarden en normen opleggen aan beschavingen van buiten Europa? Een ander thema waarover ongetwijfeld in de les doorgedacht zal worden, is: katholieken en geboorteregeling in Nederland 1930-1970. Uitgangspunt hierbij is de titel van een eertijds spraakmakende KRO-reportage van Marga Kerklaan onder de titel 'Zodoende was de vrouw maar een mens om kinderen te krijgen'. De katholieke vastentraditie in Nederland tussen 1918 en 1967 vormt eveneens zo'n onderwerp, dat naar mijn idee door docenten van katholieken huize veelal naar voren gebracht in de vorm van het opdissen van sterk persoonlijk getinte reminiscenties aan het 'rijke roomse leven'. Daar moeten ze vooral mee doorgaan! Maar het is een goede zaak dat zij nu hun smakelijke dan wel bittere herinneringen kunnen voorzien van goed gedoseerd, direct bruikbaar leerlingmateriaal.

Lessen over verzuiling kunnen worden verrijkt met thema's over de schoolwet en het petitionnement van 1878; over de sociale strijd van katholieken; over de onderwijspacificatie van 1917; en over katholieken en de doorbraakgedachte anno 1945-1946. Ook middeleeuwse en vroegmoderne geschiedenis is in de bundel vertegenwoordigd. Leerlingen kunnen zich verdiepen in de overdracht van culturele kennis van de Oudheid naar de Middeleeuwen; pelgrimstochten naar Santiago de Compostela; aspecten van doodsbewering in de Middeleeuwen; de positie van katholieken in de Republiek.

De samenstellers hebben hun product opgebouwd naar de letter en de wet van de toekomstige tweede-fase-studie-

huisplannen. Niets wordt voorgekauwd; leerlingen moeten zelf conclusies trekken. Elk hoofdstuk is voorzien van een toelichting, waarin wordt aangegeven bij welke subdomeinen en eindtermen het thema hoort en welke voorkennis vereist is. Per thema worden twee tot drie lesuren begroot. Elk thema begint met een korte historische schets. Vervolgens wordt aan leerlingen gevraagd zelfstandig, aan de hand van bronnen, zich in te leven en feiten in een historische context te plaatsen. Is er sprake van continuïteit of niet? Waarom getuigt bron x of y van standplaatsgebondenheid? Elk thema wordt besloten met een opdracht tot een evaluatie. Als zodanig is deze bundel ook te lezen als een demonstratie-object waaruit leerboekenschrijvers nog veel inspiratie kunnen putten.

Als punt van nadeel moet de sobere vormgeving worden genoemd. Daarmee doel ik op het onooglijke kartonnen ringmapje waarin de lesbrieven zijn gebundeld. Sommige thema's zijn rijk geïllustreerd, maar andere bevatten nauwelijks illustraties. Docenten zullen dan naar aanvullend materiaal moeten zoeken. Zo zijn er wel meer sporen van haast aan te geven. Dit nadeel weegt echter niet op tegen de vele positieve aspecten in deze uitgave. Ook niet-katholieke gebruikers kunnen naar mijn mening veel baat hebben bij deze bundel.

Jan van Oudheusden

BRANDHAARD

Elma Softic, *Dagen en nachten in Sarajewo. Dagboeknotities en brieven 1992-1995* (Arena, Amsterdam 1996), 299 blz., prijs f34,90.

Op 13 maart 1994 schrijft Elma Softic: *'Ik ben misleid omdat ik dacht dat ik een land had, en dat dat het beste en stabielste land ter wereld was, maar datzelfde land stort als een kaartenhuis ineen.'* Het moet het gevoel zijn van vele Joegoslaven die het uiteenvallen van hun land en de daarop volgende oorlogen aan den lijve meemaakten.

In dit boek zijn dagboekantekeningen en brieven verzameld, die Elma Softic maakte van 8 april 1992 tot 23 juni 1995. Zij geven een beeld van het leven in Sarajewo tijdens het beleg door de Bosnische Serviërs. Elma Softic, docente filosofie, maar nu werkzaam voor de hulporganisatie *Maria Stopes International* observeert en commentarieert. Haar commentaar, niet alleen op de belegeraars, maar ook op de rol van de VN, de VS en Europa, ligt er niet om. Tijdens het lezen bekruipt je soms de gedachte dat vooral de buitenwereld de verantwoordelijkheid voor de oorlog wordt toebedeeld.

Behalve beschrijven van wat er om haar heen gebeurt, probeert zij ook te begrijpen. Een welhaast onmogelijke opgave, zeker voor iemand die midden in de hel verkeert die is ontstaan door het op zichzelf onbegrijpelijke, want volstrekt irrationele, etnische nationalisme, dat zovelen op de Balkan in haar greep houdt. In haar bespiegelingen wordt Softic daardoor teruggeworpen op zichzelf. Soms stijgt zij boven zichzelf uit door ontroerende passages: over het Sarajewo van voor de oorlog, over omgekomen bekenden, of bijvoorbeeld over de Oudejaarsviering van 31 december 1993. Merkwaardigerwijze ontleent Softic haar kracht aan het paradoxale gegeven dat zij enerzijds toegeeft aan een zeker defaitisme, terwijl zij anderzijds